

تاریخچه آموزش از راه دور در جهان

فاطمه ملک‌افضلی (پژوهشگر و طراح)

برخی انگلستان را آغازکننده رسمی نظام آموزش از راه دور و ارائه دهنده اولین شکل آن، یعنی "آموزش مکاتبه‌ای"، در جهان می‌دانند. به هر حال، آموزش مکاتبه‌ای، که رهاورد نیمه دوم قرن نوزدهم است، به دلیل کمبود ارتباط بین فراگیر و فراده (یاددهنده)، که در آموزش ضروری است، نتوانست گسترش یابد و به صورت آموزشی ضمنی و فرعی باقی ماند. با پیدایی فناوری ارتباطی نو، امکانات تازه‌ای برای آموزش فراهم آمد؛ در نتیجه، از آغاز نیمه دوم قرن بیستم، با تحول آموزش مکاتبه‌ای، شکل دیگر آموزش بانام آموزش از راه دور پایه عرصه وجود گذاشت. یکی از عوامل پیدایی این شیوه آموزش را می‌توان پیشرفت فناوری دانست. درحقیقت، آموزش از راه دور، به موازات تکامل فناوری جدید، از دل آموزش مکاتبه‌ای پدید آمد.

آموزش از راه دور در سالهای ۱۹۶۰ تا ۱۹۹۰ به سرعت توسعه یافت. در این سالها نوآوری در دو زمینه مشهود بود: یکی کاربرد ارتباطات دور در ایجاد ارتباط میان کلاسهای

چکیده: نظام آموزش از راه دور از آغاز نیمه دوم قرن بیستم با به عرصه وجود گذاشت. یکی از عوامل پیدایی این شیوه آموزش را می‌توان پیشرفت فناوری دانست. هدفها، نظام آموزشی، تعداد دانشجویان و روش کار این دانشگاهها با دانشگاههای سنتی تفاوت فراوان دارد. در ایران نیز این نظام با تحول در آموزش مکاتبه‌ای در سال ۱۳۵۲ آغاز شد. دانشگاه پیام‌نور در مهرماه ۱۳۶۷ با ۲۸ مرکز فعالیت خود را آغاز کرد. این تعداد در سال تحصیلی ۸۰-۷۹ به ۱۲۹ مرکز و ۵۶ واحد فعال رسید. این مراکز از نظر طبقه‌بندی استانی به ۱۰ منطقه تقسیم شده است.

کلیدواژه: آموزش از راه دور، آموزش مکاتبه‌ای، فناوری ارتباطات، رسانه‌ها.

آموزش از راه دور نظام آموزشی نوپایی است که نخستین بار در سال ۱۸۵۰ به صورت مکاتبه‌ای در مؤسسه آموزش مکاتبه‌ای روسیه و پس از آن در آلمان و سوئد و مؤسسات آموزشی کشورهای دیگر ارائه شد.

وبه دودانشکده "علوم انسانی واجتماعی" و "علوم" تفکیک شد. در سال ۱۳۵۵، واحد جدیدی در سازمان مرکزی این دانشگاه شکل گرفت و به نام کالجهای منطقه‌ای معروف شد که شعبات جدیدی از دانشگاه را در مناطق مختلف کشور تأسیس و اداره می‌کرد.

آموزش از راه دور، در دانشگاه ابوریحان بیرونی، تلفیق مجموعه‌ای از ابزار آموزش حضوری و آموزش از راه دور بود و کتاب و مواد چاپی اساس آموزش مکاتبه‌ای آن را تشکیل می‌داد.

دانشگاه ابوریحان بیرونی در سال ۱۳۵۹ به کار خود خاتمه داد. از این دانشگاه در خلال سالهای ۵۹-۱۳۵۰ در مجموع ۱۷۷۹ نفر در مقطع کاردانی و ۱۳۰۵ نفر در مقطع کارشناسی فارغ التحصیل شدند. توفیق این دانشگاه در سال ۱۳۵۱ و نیز پیدایی دانشگاههای آموزش از راه دور در سطح اروپا دست‌اندرکاران امور آموزش عالی کشور را بر آن داشت تا در آذرماه سال ۱۳۵۲ مؤسسه بزرگتر و جامعتری تأسیس کنند که بتواند آموزش از راه دور را در مقیاس وسیعتری عرضه کند. بدین‌سان، دانشگاه آزاد بنیان نهاده شد. البته از آغاز سال ۱۳۵۱، شورایی به نام "شورای دانشگاه آزاد ایران" تشکیل شده و برنامه‌ریزیهای مربوط به این دانشگاه را بر عهده گرفته بود.

کمیته اجرایی منتخب شورا مبانی برنامه دانشگاه را در خرداد ماه ۱۳۵۲ تدوین کرد که در تیرماه همان سال به تأیید "شورای دانشگاه آزاد ایران" رسید.

دانشگاه آزاد ایران بنیانی نو و شیوه‌ای نویی افکند و عامل طرح و روشی تازه در آموزش عالی در ایران بود. این دانشگاه، پس از طی مراحل آماده‌سازی نظام آموزشی، نخستین دانشجویان خود را در بهمن ماه ۱۳۵۶ پذیرفت.

هدفها، نظام آموزشی، تعداد دانشجویان و روش کار این دانشگاه با دانشگاههای سنتی تفاوت بسیار داشت. برنامه‌های این دانشگاه برای ایجاد هماهنگی میان آموزش و تحولات سریع اجتماعی شکل گرفته بود. این دانشگاه دانشگاهی غیرسنتی بود که در آن مطالب علمی در زمینه‌های تخصصی، از طریق متنهای چاپی خودآموز، برنامه‌های آموزشی

درس، و دیگر غنای آموزش مکاتبه‌ای به دلیل به کارگیری سایر رسانه‌ها.

آموزش از راه دور، به ویژه، در کشورهای آسیایی توفیق چشمگیری داشته است، به طوری که نزدیک به نیمی از دانشجویان آموزش از راه دور در آسیا هستند.

ناگفته نماند که در آغاز تعداد رشته‌های تحصیلی نظام آموزش از راه دور بسیار محدود بود. اما با پیشرفت فناوری ارتباطات و دسترسی به وسایل دیداری- شنیداری نوین، مؤسسات آموزش از راه دور موفق شدند با استفاده از این رسانه‌ها در رشته‌های مختلف علوم انسانی، علوم محض، مهندسی و پزشکی در مقاطع کارشناسی و کارشناسی ارشد و دکتری دوره‌های آموزشی دایر کنند.

دانشگاهها و مؤسساتی اقدام به ارائه دوره پزشکی و پیراپزشکی کرده‌اند که غالباً در کشورهای صنعتی مستقرند. با این حال، کشورهای آسیایی نیز به تدریج این دوره‌ها را در برنامه‌های آموزشی خود گنجانده‌اند.

محاسن آموزش حضوری و سنتی، مانند ارتباط نزدیک استاد و دانشجو و نیاز کمتر به تجهیزات و امکان موفقیت بیشتر در دروس علمی را، به هیچ وجه نمی‌توان نادیده گرفت، اما نظام آموزش از راه دور نیز به یمن مزایایی چون پذیرش بیشتر دانشجو، کاهش هزینه سرانه، کاهش مهاجرت و جابه‌جایی دانشجویان، فراهم آوردن امکان تحصیل در نقاط دورافتاده و محروم و امکان ادامه تحصیل برای کسانی که به دلیل مشغله کاری فرصت ادامه تحصیل پیدا نکرده‌اند در جهان امروز اهمیت فراوان دارد.

آموزش از راه دور در ایران

اولین دانشگاه غیرسنتی در ایران دانشگاه سپاهیان انقلاب بود. این دانشگاه به صورت مکاتبه‌ای و برای ایجاد امکان تحصیل برای سپاهیان دانش به وجود آمد. سپس، در سال ۱۳۵۰، دانشکده‌ای در دانشگاه ابوریحان بیرونی برای ارائه آموزش از راه دور به طریق مکاتبه‌ای شکل گرفت که مقدمات آن از سال ۱۳۴۸ فراهم آمده بود. بعداً تعداد دانشجویان و رشته‌های تحصیلی این دانشکده افزایش یافت

نظام آموزش باز در ایران با اتکا بر همه‌عوامل زیر یا تعدادی از آنها شکل گرفت:

۱. کتابهای خودآموز، کتابهای منتخب و جزوه‌های درسی
۲. شرکت در کلاسهای رفع اشکال فردی در مراکز دانشگاه (در جلسات محدود)

۳. استفاده از رسانه‌های دیداری - شنیداری
۴. شرکت در آزمایشگاه، دوره‌های کارورزی، کارآموزی و مشارکت در سایر فعالیتهای آموزش نظیر تهیه طرح و رساله ...

۵. شرکت در سنجش و آزمونهای درسها در پایان هر نیمسال تحصیلی، به صورت متمرکز (سؤالات از بانک سؤال برای مراکز ارسال و آزمون به طور همزمان در تمام مراکز واقع در شهرهای مختلف برگزار می‌شود).

دانشگاه پیام نور ابتدا با ۲۸ مرکز فعالیت خود را آغاز کرد. این تعداد در سال تحصیلی ۸۰-۷۹ به ۱۲۹ مرکز و ۵۶ واحد فعال رسید. این مراکز از نظر طبقه‌بندی استانی به ۱۰ منطقه تقسیم شده است.

مراجع

برگزیده مقالات آموزش از راه دور، تهران، پیام نور ۱۳۷۲؛ رامی نو در آموزش عالی، دانشگاه آزاد ایران، ۱۳۵۳؛ درباره دانشگاه آزاد ایران، انتشارات دانشگاه آزاد، ۱۳۵۳؛ Payame Noor University, Tehran, 2000.

رادیویی و تلویزیونی مربوط به هر درس، مجموعه‌های دیداری و شنیداری، آزمونهای خودسنج، مجموعه‌ها، تمرین و کاربرد دستگاههای سمعی و بصری، آزمایش و مشاوره رودررو در مراکز آموزشی دانشگاه به دانشجو انتقال می‌یافت.

دانشگاه آزاد ایران ۴۰۰ عضو هیئت علمی تمام وقت برای ۱۳۸۱ دانشجو داشت در حالی که دانشکده‌های مکاتبه‌ای دانشگاه ابوریحان تنها ۵۶ عضو هیئت علمی برای ۵۰۰۰ دانشجو داشتند.

فعالیت این دانشگاه نیز، در سال ۱۳۵۹، در آستانه انقلاب فرهنگی، متوقف شد. پس از آن، نظام آموزش از راه دور برای مدتی در ایران وجود نداشت؛ اما با افزایش متقاضیان ورود به دانشگاه در دهه ۶۰ به میزان ۱۰ درصد در سال، توجه دولت به توان بالقوه گشایش دانشگاه پیام نور معطوف شد.

دانشگاه پیام‌نور تنها مؤسسه آموزش عالی، با نظام آموزش از راه دور در ایران، به سال ۱۳۶۵، بر اساس مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی شکل گرفت و عملاً با پذیرش اولین گروه دانشجو در مهرماه ۱۳۶۷ آغاز به کار کرد. در بدو تأسیس در ۵ رشته و با پذیرش ۵ هزار دانشجو فعالیت خود را آغاز کرد. تا آخر تیرماه ۸۰-۷۹، آمار دانشجویان رسمی دانشگاه پیام نور ۲۶۰/۰۰۰ نفر بوده و ظرفیت دانشجو در سال جاری ۵۰۴۹۰ نفر است.

